

Prof. dr hab. Halina Waszkiel
Akademia Teatralna
im. A. Zelwerowicza w Warszawie

**Recenzja w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego
dr Marzennie Wiśniewskiej**

Dorobek naukowy, pisarski, edytorski, krytyczny i edukacyjny dr Marzenny Wiśniewskiej jest okazały i wartościowy. Na każdym etapie swojej kariery, Habilitantka wykazywała się wnikliwością podejmowanych badań, rozległością zainteresowań, dociekliwością, oryginalnością w podejściu do tematów, a także sprawnym piórem i nienagannym warsztatem naukowym.

Zgłoszona jako podstawa postępowania habilitacyjnego monografia **Archipelag indywidualności. Solowe teatry performerów współdziałających z materią**, Toruń 2022, stanowi cenne osiągnięcie naukowe i to z kilku powodów. Po pierwsze, dotyczy artystów teatru, którzy są wyjątkowi, osobni, często mało znani, podczas gdy ich dorobek stanowi nierzadko awangardę w eksplorowanych przez nich obszarach artystycznych. Są to: Andrzej Dzedziul, Grzegorz Kwieciński, Tadeusz Wierzbicki, Adam Walny oraz coraz aktywniejsze w ostatnich latach solowe lalkarki. Związki tych artystów z teatrem lalek są różnorodne i odmienne, a jednak dr Marzena Wiśniewska, znajduje dla nich wspólne obszary, wynikające z przyjętej metodologii badawczej.

Na tym polega druga zaleta książki: szukanie takiego języka naukowego, by trafnie nazwać i opisać omawiane przedstawienia oraz drogi twórcze poszczególnych artystów. Najbardziej przydatna okazała się performatyka, bowiem takie zjawiska jak Teatr ognia i papieru Kwiecińskiego czy Laboratorium światła Wierzbickiego, z ich jednorazowością i zdarzeniowością, niewiele mają wspólnego z przedstawieniami w dawnym rozumieniu dzieła gotowego i powtarzalnego. Habilitantka z całą świadomością bada je jako fenomeny solowego lalkarstwa, które sytuują się na pograniczu praktyk lalkarskich i innych sztuk performatywnych.

Związki opisywanych poszukiwań artystycznych z szeroko rozumianym teatrem lalek pozwoliły Autorce uchwycić specyfikę animantów (czyli wszelkich obiektów, którym na

scenie nadano „życie”) oraz skupić się na fenomenie przedmiotu w teatrze, włącznie z jego sprawczością. W ten sposób dr Marzenna Wiśniewska zbliża się do koncepcji nowego materializmu. W niektórych kwestiach można się z Autorką spierać, ale Jej próba zgłębienia tajemnic współdziałania ciała, materii i technologii w oryginalnych poszukiwaniach artystów/performerów/lalkarzy budzi szacunek.

Trzecią znaczącą zaletą książki jest język. Marzenna Wiśniewska pisze ze swadą, a zarazem stara się bardzo precyzyjnie oddawać słowami najważniejsze elementy opisywanych performansów, ich specyfikę, niepowtarzalność oraz sposób oddziaływania na widzów.

W środowisku badaczy teatru lalek, dr Marzenna Wiśniewska jest znana i ceniona za liczne publikacje oraz udział w wielu wydarzeniach, takich jak festiwale lalkarskie, konferencje naukowe, projekty badawcze. Dr Wiśniewska publikuje artykuły w polskich i zagranicznych czasopismach (w tym – branżowych, jak „Teatr Lalek” „Teatr” czy czeski „Loutkář”), zamieściła teksty w blisko trzydziestu monografiach wieloautorskich, zredagowała książkę jubileuszową *60 lat Teatru Baj Pomorski* (Toruń 2005), zamieszczając w niej obszerne opracowanie pt. „Dzieje toruńskiej sceny lalkowej 1945-2005”, współredagowała *Teatr i dramat dla dzieci i młodzieży* (Toruń 2016, tam jej artykuł „...zrozumiesz, jak dorosnieš...” Tematy „nie dla dzieci” w teatrze dla dzieci) oraz współredagowała *Teatr wśród mediów* (Toruń 2015), w którym opublikowała tekst *Performatywność lalek teatralnych. Kilkuletnia (2001-2011) współpraca dr Wiśniewskiej z toruńskim Teatrem Baj Pomorski na stanowisku kierownika literackiego* pozwoliła Jej poznać z bliska sztukę animacji oraz różnorodne funkcje animantów w teatrze, co zaowocowało bardziej wnikliwym i precyzyjnym pisaniem o fenomenie i odmianach sztuki lalkarskiej.

Szczególnie ważnym przedmiotem badań Habilitantki stało się, jak to określiła w autoreferacie: „analizowanie multimedialnych i intermedialnych praktyk oraz nowych technologii cyfrowych w polskim teatrze lalek”. Artykuły i referaty na ten temat obejmowały szeroki krąg zagadnień, bowiem nie tylko temat mediów w teatrze, ale także teatru jako medium. Zainteresowanie historią i współczesnością polskiego teatru lalek idzie w parze z budowaniem nowoczesnej teorii na ten temat. Badaczka obserwuje współczesne teorie i metodologie, z performatyką i „zwrotem materialnym” na czele, by sprawdzać ich przydatność w analizowaniu sztuki animacji. Teoretyczna świadomość Autorki stanowi jedną z najcenniejszych zalet Jej dorobku naukowego i pozwala na zadawanie wciąż nowych, aktualnych pytań dotyczących szeroko pojętej sztuki animacji.

Dr Marzenna Wiśniewska, aktywna w macierzystym Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, podejmowała także współpracę z wieloma innymi instytucjami naukowymi, biorąc udział w projektach badawczych, konferencjach i innych przedsięwzięciach naukowych. Były to między innymi: Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, Akademia Teatralna im. A. Zelwerowicza w Warszawie (Filia w Białymstoku), Akademia Sztuk Teatralnych im. S. Wyspiańskiego (Filia we Wrocławiu), Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu. Habilitantka brała aktywny udział w sesjach organizowanych m.in. przez Teatr Lalek Pleciuga, Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego w Wałbrzychu, wałbrzyski Teatr Lalki i Aktora, Teatr Miniatura w Gdańsku, Wrocławski Teatr Lalek, Teatr Animacji w Poznaniu oraz teatry toruńskie.

Współpraca naukowa dr Wiśniewskiej dotyczy nie tylko Polski, ale także takich zagranicznych instytucji, jak The Academy of Performing Arts w Bratysławie (Słowacja), University of Malta, Theatre Academy Shanghai (Chiny). Od roku 2021 dr Wiśniewska jest członkinią międzynarodowego zespołu UNIMA Research Commission, co stanowi wielki zaszczyt, zważywszy, że UNIMA jest największą, światową organizacją lalkarską. Dr Wiśniewska współpracuje z polskim oddziałem UNIMA (POLUNIMA), między innymi jako członkini Kolegium Redakcyjnego kwartalnika „Teatr Lalek”.

Na szczególne uznanie zasługuje badanie i propagowanie przez dr Wiśniewską dorobku wybitnego polskiego reformatora teatru dla dzieci, Jana Dormana. W latach 2016-2019 dr Wiśniewska pełniła funkcję kierowniczkę naukowej projektu „Dorman. Archiwum otwarte”, realizowanego w Instytucie Teatralnym im. Z. Raszewskiego w Warszawie. Opracowała model archiwizacji i digitalizacji dokumentacji Jana Dormana, koncepcję strony internetowej www.jandorman.pl. Opublikowała liczne autorskie hasła oraz wiele prac naukowych i artykułów dotyczących wybitnego polskiego reformatora teatru dla dzieci, przybliżając czytelnikom dorobek Dormana, a także pokazując jego osiągnięcia w szerokich kontekstach teatralnych i kulturowych (wystarczy wymienić wybitny artykuł Habilitantki pt. *Dorman, Kantor, Grotowski – przestrzenie spotkania trzech artystów teatru*, zamieszczony w tomie zbiorowym *Jan Dorman i Jego Teatr*, pod redakcją Marty Odziomek, Teatr Dzieci Zagłębia im. Jana Dormana, Będzin 2013). Do działań naukowych dołączyły działania artystyczne i pedagogiczno-teatralne, a także organizacja ogólnopolskiej konferencji naukowej „Teatr Jana Dormana: inspiracje, praktyki, refleksje” (2019, Instytut Teatralny im. Z. Raszewskiego w Warszawie).

Równoległe z propagowaniem dorobku Jana Dormana postępowało zainteresowanie dr Wiśniewskiej zagadnieniami pedagogiki teatru, edukacji teatralnej dzieci i młodzieży, budowania relacji z widzami (szczególnie w przypadkach działań performatywnych) i szeroko pojętej animacji kulturowej.

W 2018 i 2022 roku Marzena Wiśniewska otrzymała nagrodę indywidualną dziekana Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika za działalność dydaktyczną i organizacyjną. W 2020 roku za działalność dydaktyczną i edukacyjną w środowisku akademickim i poza uczelnią otrzymała Medal Komisji Edukacji Narodowej. Nagród i wyróżnień było więcej.

Konkluzja

Przedstawiony do recenzji dorobek naukowy dr Marzenny Wiśniewskiej, ze szczególnym uwzględnieniem rozprawy habilitacyjnej *Archipelag indywidualności. Solowe teatry performerów współdziałających z materią*, umożliwia sformułowanie końcowego wniosku o charakterze pozytywnym. Z całym przekonaniem stwierdzam, że osiągnięcia naukowe dr Marzenny Wiśniewskiej odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust.1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1668 z późniejszymi zmianami). Popieram wniosek o nadanie dr Marzennie Wiśniewskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Supraśl, 18.02.2023

(członek Komisji habilitacyjnej)